

„Užívat si“ tělesně i duchovně zároveň?

Pietro Archiati

Kdo hledá štěstí lásky čistě v pohlavnosti, může dříve či později učinit stejnou zkušenost jako ten, kdo usiluje o kvadraturu kruhu, totiž že je to nemožná věc. Soustředí-li se člověk v lásce na pohlavnost, hledá naplnění tam, kde žádné není. Pokud od sil přírody očekávám, že mi poskytnou obšťastňující zkušenost svobody, budu zažívat jedno zklamání za druhým. Šťěstí člověk zažívá, používá-li všechny své přírodní síly, aby ve své svobodě vytvořil něco, co je více než příroda. Příroda sice každému člověku dává možnost štěstí, nemůže mu ho ale sama darovat. Tento zážitek musí přenechat vývoji člověka k vnitřní svobodě.

Můžeme být ještě konkrétnější a položit si otázku: Proč by nemělo být možné zcela a úplně si vychutnávat obojí, jak tělesné, tak i duchovní požitky? Co člověku brání, aby si obojího, pocitů těla i objevů ducha, užíval současně plnými doušky? Nebyl by to snad výraz nejvyššího možného štěstí? Abychom našli odpověď na tuto otázku, bude možná užitečné, ne-li dokonce nezbytné, abychom se zřekli každého předpojatého obhajování či odsuzování. To umožní co nejvěcnější pohled na to, co se odehrává v každé ženě a v každém muži ve chvílích, kdy síly pohlavního pudu získají převahu, kdy tělesně podmíněné pocity působí silněji než city nebo myšlenky.

Z prvního pozorování vyplývá: Čím více se oddám silám přirozenosti svého těla, tím méně se cítím svobodný při svém rozhodování o tom, co činím. Ve svém vědomí se cítím stále otupělejší, má volní síla klesá stejnou měrou, jakou mám pocit, že se poddávám. Kdyby se teď měl přihlásit o slovo hlas mého svědomí, pokusím se ho možná umlčet, když si budu namlouvat, že oddat se jednou také moudrosti přírody je přece hezké a stojí to za námahu. Člověk by měl přece konečně přestat se svou

snahou přírodu* pořád jen ovládat. Proč jí nenechat volný průběh, proč jí nevěnovat důvěru?

Právě tato potřeba ospravedlnění nám při bližším pohledu umožní konstatovat, že oddání se tělu vylučuje současnou aktivitu člověka v jeho nejniternějším jádru. Člověk nemůže být ve svém nitru pasivní i činný zároveň. Život staví každého neustále před tuto volbu: rozhodnout se buď pro jedno, nebo pro druhé. Vnitřní svoboda, iniciativa vůle jsou možné jen tehdy, překo- náme-li pudovost, nesvobodu. Svobodný člověk nikdy není, svobodným se může jen znovu a znovu stávat: opakovaným osvobozováním se od všech nutných daností přírody. Ty zde však musí být; jen v konfrontaci s nimi je totiž může člověk překonávat, osvobodovat se od nich.

Stávat se svobodným znamená pro člověka být v každém okamžiku, v každé životní situaci „silnější“ než příroda v něm. Být svobodný znamená mít silnou vůli. Pokaždé, když ustoupím nějakému pudu, oslabuji svou vlastní vůli a činím sám sebe o něco méně svobodným. Avšak pokaždé, když se mi podaří stát se pánem své přirozenosti, posiluji své volní síly a má svoboda roste. Nemůžu být ve svém vlastním domě současně pánem i sluhou. Mé tělo je vždy buď mým služebníkem, nebo mým pánem; nemůže být obojím zároveň. Čím častěji mu však dovolím, aby bylo mým pánem, tím více bude mě samého z této role vytlačovat. To může jít tak daleko, že tělesné potřeby získají do té míry převahu, až člověk prožívá sám sebe jako závislého. Tento stav se pak v podstatě rovná takovému stavu, jaký i jinak známe u lidí nemocných závislostí.

Druhé pozorování říká, že pudové síly člověka nejsou nic individuálního, neboť pudy, které má člověk společné se zvířetem, nejsou výrazem jeho jedinečnosti. Patří k jeho přirozenosti a sdílí je se všemi ostatními lidmi, s celým lidským pokolením. Když se oddám těmto přírodním silám, musím se zároveň zříci toho, že se vyjádřím jako jedinečná individualita.

Nemohu dávat průchod pudu, který působí u všech lidí stejně, a zároveň se vyjadřovat zcela individuálním způsobem. Vše, co je duchovní nebo duševní - jako úsilí o poznání nebo náklonnost k příteli - dovoluje nejvyšší míru individualizace, protože to lze vyjádřit bezpočtem způsobů,

v nekonečných odstínech. Instinkt naproti tomu připouští velmi úzké hranice osobně-individuálního prostoru. Vyjádřeno hudebně: výtvoř duchu poskytují duši bezpočet témat a neomezené individuální možnosti variací; oddá-li se však duše tělu, jsou hrány pořád stejné kusy, v málo originálních variacích.

Někteří vidí v erotice umění zvyšovat v zacházení s tělem pokud možno neomezeně sebepožitek. Základní pravidlo této hry je pro ně stejné jako to, které platí v hospodářství volného trhu: stará-li se každý co nejlépe o sebe, je o všechny tím nejlepším způsobem postaráno. Tak tomu však ve skutečnosti není. Pouhé sčítání ego-ismů nemůže mít nikdy za následek lásku k bližnímu, právě naopak: snaží-li se každý muž či každá žena zvýšit prostřednictvím těla toho druhého jen svůj vlastní požitek, je vnitřním, duševním zážitkem zážitek dvojnásobné izolace, zdvojeného osamění, protože každý potřebuje toho druhého jen k tomu, aby ještě více posílil svou vlastní sebeztažnost.

Erotiku můžeme přirovnat k umění vařit: také příprava pokrmů může být neustále zdokonalována, aby byl na tisícerý způsob vystupňován požitek z jídla. Musíme si však položit otázku, zda tělesný požitek jako takový, ať už v jakékoli formě, může člověka učinit šťastným, anebo se člověk může stát skutečně šťastným jenom tak, že své tělo prožívá jako nástroj pro „požitky“ své duše a svého ducha. Je-li druhá možnost pravdou, nemůže ho fixování na tělo činit šťastným, ne však proto, že by to bylo hříšné z morálního hlediska - podle morálky vnucené člověku zvenčí - ale naopak: protože je skutečně škoda, ba je to opravdový hřích, spokojit se z pohodlnosti s polovičním štěstím, místo aby člověk usiloval o štěstí celé.

Duše člověka je utvořena tak, že ze všeho tělesného chce ustavičně činit nástroj zkušeností ducha; spočívá to v její povaze. Je to princezna, kterou zná každý z pohádek. Toužebně čeká na prince, který ji vysvobodí z jejího zakletí. Uvěznění v silách přírody vymazává jedinečnou jevovou formu, kterou hledá každá duše ve svém vlastním duchu. Může-li duše svobodně rozvíjet svou fantazii, může-li člověk se vsí silou milovat a žít zcela individuální ideály svého ducha, pak zakouší své nejvyšší štěstí.

To může vést ke třetímu pozorování: Prožívám-li v první řadě síly svého těla, uzavírám se do světa vlastních zážitků, které mě izolují od druhých lidí. V naší době se tělo staví natolik do popředí, že mnozí lidé znají téměř už jen tělesně podmíněné prožitky. Nevědí už ani, o čem je řeč, když se mluví o duši nebo o duchu. Ale právě tento rozlézající se kult těla lidi od sebe navzájem stále více izoluje, neboť z toho, co člověk vnitřně pociťuje v závislosti na pochodech svého těla, nemůže druhý člověk nic spoluprožívat. Úkol těla spočívá, jak již bylo naznačeno, právě v tom, aby člověku umožnilo prožívat sama sebe jako bytost oddělenou od ostatních. Tento zážitek je nezbytný pro zkušenost svobody. Neměli bychom ovšem hledat výraz lásky - příklonu k druhému - tam, kde se člověk nejvíce uzavírá sám v sobě.

Čtvrté pozorování může konstatovat, že duch člověka se zatemňuje stejnou měrou, jakou se člověk oddává prožívání pudu. Je ovšem důležité dorozumět se o tom, co je to „pud“. Každý zná z vlastní zkušenosti, aniž by o tom přemýšlel, rozdíl mezi „být puzen, popoháněn“ a „sám sebe popohánět“. V prvním případě se člověk cítí více méně bezmocný, v druhém více méně svobodný.

Dostanu-li se na kluzkou, šikmou dráhu a poznám, že své klouzání už nemohu zastavit ani řídit, cítím se být „puzen, hnán“ silami, které mohu stěží ovlivnit. Naproti tomu jdu-li po rovné dráze, mohu svůj pohyb kdykoli řídit nebo zastavit. Cítím se svobodný v tom smyslu, že popud pohybu pochází ode mé samého, tedy že je vědomě chtěný. Nejsem puzen, nýbrž dávám si sám popud. Přesně v tomto smyslu je zde míněn rozdíl mezi pudem a svobodou. Z toho je zřejmé, že svobodná vnitřní činnost jako myšlení je prožívána zcela jinak než působě ní instinktu, jenž ve mně účinkuje způsobem, který už nespočívá v mé svobodě.

Tělesný a duchovní „orgasmus“ se vzájemně vylučují stejně jako nesvoboda a svoboda. Tělesné a duchovní plození nemohou být prožívány současně. Stejně jako člověk hubí lásku, tuto vrozenou sílu duše, když se zcela uzavře ve svém tělesném prožitku, zakaluje také, oddává-li se pocitům těla, své myšlení jakožto prasílu ducha.

Smyslové opojení a jasná hlava nemohou být prožívány zároveň. Při silných pocitech rozkoše nebo bolesti nejsem schopen používat své tělo současně jako nástroj svolný k těm nejjasnějším zábleskům myšlení. Životní síly a síly vědomí stojí ve vzájemném protikladu a vzájemně se podmiňují. Rozvíjet vědomí vždy znamená spotřebovávat životní síly, usmrcovat je. Nové životní síly může člověk rozvinout jenom tehdy, ustoupí-li se svým vědomím, resp. vyřadí-li ho z činnosti, jak se to děje během spánku.

Spočívá prostě v povaze pohlavního vzrušení - a je zcela jedno, jak je konkrétně prožíváno - že působí proti jasnému myšlení. Člověk musí vypnout své vědomí, aby mohla nerušeně vládnout příroda. A když se člověk - většinou to bývá žena - pokusí myslet při pohlavním aktu i na toho druhého, pak svou čistě tělesnou potřebu nechá stranou, a nalezne tak duševní uspokojení, které je zcela jiného druhu než uspokojení tělesné.

Na veřejnosti se dnes hodně mluví o homosexualitě. Rovnoprávnost homosexuálního manželství s manželstvím tradičním je, jak se zdá, pro mnoho lidí důležitým výdobytkem svobodné společnosti. Přitom je každý druh vztahu mezi dvěma lidmi - pokud tu není nezletilé dítě, jehož práva musí být zákonem chráněna - něco, co se týká jen těchto dvou lidí, bez ohledu na to, zda jsou stejného nebo rozdílného pohlaví. Pokud pohlavní pud a nikoli jen přátelská či duševní náklonnost hraje roli i ve vztahu dvou lidí stejného pohlaví, pokud se tedy může stavět do popředí tělesný prožitek, jsou zmíněná pozorování neméně platná.